

УДК 005

Космірак Андрій Володимирович

аспірант кафедри управління та бізнес-адміністрування

Інституту післядипломної освіти та довузівської підготовки

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Kosmirak Andrii

Postgraduate student of the Department of Management and Business Administration

Institute of Postgraduate Education and Pre-University Training

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ORCID: 0009-0004-9054-9810

DOI: 10.25313/2617-572X-2024-2-9678

ДОСЛІДЖЕННЯ, РОЗРОБКИ, ПРОЕКТИ З ПИТАНЬ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ОСНОВНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

MAIN MECHANISMS OF GOVERNMENT STIMULATION OF BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Анотація. Вступ. З початку незалежності України було сформовано ряд механізмів стимулювання розвитку бізнесу, зокрема: визначено форми державної допомоги / підтримки бізнесу, сформовано нормативно-правове, інституційне, організаційне, кадрове забезпечення такої підтримки, розроблено податкові стимули господарської діяльності (податкові пільги, адміністрування податків та зборів, податкова культура), налагоджено механізм фінансування тощо. Проблемним питанням залишається теоретико-практичний аналіз основних механізмів державного стимулювання розвитку бізнесу в Україні за основними складовими.

Мета статті полягала в теоретико-практичному аналізі основних механізмів державного стимулювання розвитку бізнесу в Україні за основними складовими.

Матеріали і методи. В ході дослідження використано такі матеріали: 1) нормативно-правове забезпечення щодо стимулювання діяльності підприємств в Україні; 2) праці вітчизняних авторів, що висвітлюють окремі аспекти регулювання та стимулювання підприємництва; 3) інформацію та аналітичні матеріали Фонду розвитку підприємництва в Україні, дані щодо обсягів фінансування підприємств за формами державної підтримки за 1997–2022 роки.

Під час дослідження використовувалися такі наукові методи: систематизація, теоретичне узагальнення, аналіз і синтез, логічне узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати. В Україні сформований комплексний механізм стимулювання розвитку бізнесу на основі Національної стратегії до 2030 року, в якій окреслено основоположні цілі, орієнтири підтримки підприємництва (підприємницька культура; фінансова грамотність; кредитування, експорт; венчурне фінансування; інновації). У нормативно-правових актах закладено правові основи функціонування та організації механізму стимулювання розвитку бізнесу, визначено традиційні форми державної допомоги. Основним інститутом, що забезпечує підтримку суб'єктів господарювання України, є Фонд розвитку підприємництва, активізація діяльності якого розпочинається з початку повномасштабного вторгнення. ФРП працює за принципом фінансової установи «другого рівня», що сприяє кредитуванню підприємств за законодавчо визначеними пріоритетними напрямками. ФРП реалізовує ряд програм державної підтримки бізнесу в цілях покращення умов кредитування, фінансування яких відбувається за рахунок коштів державного бюджету. Зростання обсягів фінансових ресурсів, виділених на такі програми у 2022–2024 роках, свідчить про дієвість механізму стимулювання розвитку бізнесу в Україні.

Перспективи. Подальші дослідження варто зосередити на інших стратегічних орієнтирах комплексного механізму стимулювання розвитку бізнесу.

Ключові слова: стимулювання бізнесу, розвиток підприємництва, форми державної підтримки, державне стимулювання, кредитування підприємництва.

Summary. Introduction. Since the beginning of Ukraine's independence, a number of mechanisms for stimulating business development have been formed, in particular: forms of state assistance / support for business have been defined, regulatory, institutional, organizational, personnel support for such support has been formed, tax incentives for economic activity have been developed (tax benefits, administration of taxes and fees, tax culture), a financing mechanism has been established, etc. A theoretical and practical analysis of the main mechanisms of state stimulation of business development in Ukraine by main components remains a problematic issue.

The purpose of the article was a theoretical and practical analysis of the main mechanisms of state stimulation of business development in Ukraine by main components.

Materials and methods. In the course of the study, the following materials were used: 1) regulatory and legal support for stimulating the activities of enterprises in Ukraine; 2) works of domestic authors, highlighting certain aspects of regulation and stimulation of entrepreneurship; 3) information and analytical materials of the Fund for the Development of Entrepreneurship in Ukraine, data on the volume of financing of enterprises by forms of state support for the years 1997–2022.

The following scientific methods were used during the research: systematization, theoretical generalization, analysis and synthesis, logical generalization of results (formulation of conclusions).

The results. In Ukraine, a comprehensive mechanism for stimulating business development has been formed on the basis of the National Strategy until 2030, which outlines the fundamental goals and guidelines for supporting entrepreneurship (entrepreneurial culture; financial literacy; lending, exports; venture financing; innovations). The legal frameworks for the functioning and organization of the business development stimulation mechanism are laid down in the normative legal acts, and the traditional forms of state aid are defined. The main institution that provides support to business entities of Ukraine is the Entrepreneurship Development Fund, the activation of which begins with the beginning of a full-scale invasion. The FRP works according to the principle of a «second-level» financial institution, which promotes lending to enterprises in legally defined priority areas. The FRP implements a number of state business support programs aimed at improving lending conditions, which are financed from the state budget. The increase in the amount of financial resources allocated for such programs in 2022–2024 indicates the effectiveness of the mechanism for stimulating business development in Ukraine.

Prospects. Further research should be focused on other strategic orientations of the complex mechanism for stimulating business development.

Key words: business stimulation, entrepreneurship development, forms of state support, state stimulation, and entrepreneurship lending.

Постановка проблеми. З початку незалежності України було сформовано низку механізмів стимулювання розвитку бізнесу, зокрема: державна допомога / підтримка бізнесу, нормативно-правове, інституційне, організаційне, кадрове забезпечення такої підтримки, оподаткування (податкові пільги, адміністрування податків та зборів, податкова культура), підприємницька культура, фінансування розвитку підприємництва, організаційні, інституційні та інфраструктурні способи підтримки тощо. Проблемним питанням залишається теоретико-практичний аналіз основних механізмів державного стимулювання розвитку бізнесу в Україні за основними складовими.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для характеристики, комплексного аналізу механізмів державного стимулювання розвитку бізнесу варто визначити сутність цього поняття. В науковій літературі виділяють наступні категорії: «фінансовий механізм розвитку бізнесу» [1], «механізм розвитку бізнесу» [2], «економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності підприємств» [5], «організаційно-економічний механізм» [6], «механізм стимулювання підприємств» [7], «механізм державної підтримки та розвитку бізнесу» [8], «механізм державного регулювання» [19] та інші. Тобто в літературі відсутні єдині підходи до розуміння сутності наукової категорії «механізм

державного стимулювання розвитку бізнесу», що ускладнює його комплексну характеристику та аналіз ефективності реалізації. Увага науковців зосереджена на окремих формах державної підтримки, методах та інструментах стимулювання бізнесу. Вочевидь, вказані види механізмів, що в цілому спрямовані на покращення діяльності підприємств та їх розвиток, відрізняються за цілями, функціями, напрямками реалізації тощо.

В деяких випадках науковці розуміють під терміном механізм сукупність станів системи та її структурних компонентів (наприклад, «механізм соціально-економічного розвитку», «фінансовий механізм», (сукупність соціально-економічних станів господарської системи, сукупність станів фінансової системи)), «організаційно-правовий механізм» [1; 6]. В інших випадках науковці розглядають концепцію як елемент розвитку (елементи структури системи, особливості її зв'язків, взаємодії з іншими елементами тощо). [19]. Наприклад, Балацька А. визначає фінансові механізми розвитку малого та середнього підприємництва як сукупність фінансових важелів, методів та інструментів, що взаємодіють і взаємопов'язані на національному, внутрішньому та ринковому рівнях з метою виконання економічних, інвестиційних та соціальних функцій підприємства за наявного нормативно-правового, інституційного,

інформаційного та інфраструктурного забезпечення. [1]. Основою фінансового механізму розвитку підприємництва є процес формування фінансових ресурсів, який становить систему його фінансового забезпечення.

Мета статті полягає в теоретико-практичному аналізі основних механізмів державного стимулювання розвитку бізнесу в Україні за основними складовими.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на вище викладене, визначимо механізм державного стимулювання розвитку бізнесу як цілеспрямовану, комплексну систему завдань, підходів, принципів, суб'єктів та об'єктів, методів, форм та інструментів покращення, сприяння функціонування підприємництва, що побудована на основі визначеної концепції, стратегії, державної політики, та спрямована на прискорення зростання, ефективність роботи суб'єктів господарювання. В рамках механізму стимулювання розвитку бізнесу виділимо такі структурні компоненти: цілі, завдання, підходи, принципи, концепція, суб'єкти, об'єкти, методи, засоби, інструменти, результати.

В Україні в основу розвитку підприємництва покладена наступна стратегічна мета: «створення найкращих умов для ведення бізнесу, забезпечення можливостей для створення нових підприємств, стимулювання розвитку наявних». Стратегічними цілями визначено: покращення місце країни за рейтингом «Підприємницька культура» в рамках Глобального індексу конкурентоспроможності; підвищення рівня економічної/фінансової грамотності населення; підвищення частки малого та середнього бізнесу (МСБ), які використовують кредитування, частки МСБ, які експортують власну продукцію, послуги; підвищення обсягів венчурного фінансування стартапів; підвищення місця України в рейтингу інновацій. Таким чином, стратегія орієнтована на розвиток таких об'єктів підприємництва: підприємницька культура; фінансова грамотність; кредитування, експорт; венчурне фінансування; інновації. Відповідно, механізми стимулювання розвитку бізнесу та правові засади його реалізації мають враховувати вказані стратегічні орієнтири.

Відповідно до Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» № 1555-VII 07.09.2023 [11] «державна допомога суб'єктам господарювання» визначається як підтримка суб'єктів господарювання будь-якої форми за рахунок державних, місцевих ресурсів для створення переваг у виробництві окремих видів товарів, ведення окремих видів діяльності. Державна підтримка надається через відповідні механізми, які визначаються у програмах державної допомоги — нормативно-правових актах, сукупності таких актів, які є підставою для надання допомоги протягом визначеного, невизначеного періоду,

розміру. Таким чином, основою організації державного стимулювання розвитку бізнесу є саме правові норми, засади надання державної допомоги.

У Законі України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» № 1555-VII 07.09.2023 [11] визначено традиційні форми державної допомоги суб'єктам господарювання, які надаються в межах розроблених нормативно-правових актів. Державна допомога має форму передачі державних та місцевих фінансових ресурсів окремим організаціям, що призводить до втрат надходжень до їхніх бюджетів. Державна допомога може надаватися у таких формах: дотації, субсидії, надання дотацій; податкові пільги; відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів; списання заборгованості, у тому числі за комунальні послуги; скасування штрафів; компенсація збитків організацій; надання гарантій; надання кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими відсотковими ставками, зменшення фінансових зобов'язань організації перед Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування; пряме або опосередковане надання товарів чи послуг організації за цінами, нижчими від ринкових, або придбання товарів чи послуг в організації за цінами, вищими або нижчими від ринкових продажів державного майна за цінами, нижчими від ринкових; збільшення державної частки в статутному капіталі організації або збільшення вартості державної частки на умовах, неприйнятних для приватних інвесторів [11].

Особливістю надання різних форм державної підтримки в Україні державним та приватним підприємствам є те, що вони традиційно доповнюють одна одну. Наприклад, поширеною є практика оформлення програм допомоги, які включають одночасно такі види підтримки: субсидії та дотації, або ж дотації та фіскальні заходи, або ж дотації та зменшення ставки податку, або ж дотації та фіскальні заходи, надання податкових пільг, зменшення ставки податку (Таблиця 1). Найпоширенішими формами державної підтримки в Україні є фіскальні заходи, податкові пільги, зниження податкових ставок, скасування податкової системи та зменшення фінансового навантаження організацій на Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування (272 368,42 млн. грн. або 90,07% у 1997–2022 роках).

Розглянемо детальніше нові програми підтримки, стимулювання суб'єктів підприємництва, які розроблені в межах діяльності Фонду розвитку підприємництва, створеного на основі Німецько-Українського фонду за рішенням Уряду України [9].

Мета діяльності ФРП — фінансова, інша супровідна підтримка приватних суб'єктів господарювання через операції з банками України, небанківськими фінансовими інститутами, іншими

Таблиця 1

Обсяг різних форм державної підтримки в Україні державним та приватним підприємствам
з 1997 до 2022 року (за датою початку надання підтримки)

Форма державної підтримки	Обсяг, млн. грн.	Питома вага, %
Гарантії	2319,79	0,77%
Дотації	4867,15	1,61%
Субсидії	5552,70	1,84%
Інша форма	914,59	0,30%
Фіскальні заходи, заходи щодо зменшення податків, зниження податкових ставок, скасування податків, зменшення фінансових зобов'язань організацій перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування	272368,42	90,07%
Збільшення державної частки в статутному капіталі організацій	565,12	0,19%
Поточні трансферти	15085,64	4,99%
Відшкодування збитків, завданих організаціям	711,12	0,24%
Всього	302384,52	100,00%

Джерело: розраховано автором за даними [18]

постачальниками фінансових послуг. Міністерство фінансів України є єдиним учасником ФРП, фінансовою установою та водночас неприбутковою організацією, прибуток якої спрямовується на підтримку підприємництва. Кредитні програми та кошти є основним інструментом діяльності ФРП, впровадження яких відбувається через принцип фінансової установи «другого рівня», відібрані за певними критеріями банки-партнери. Останні здійснюють кредитування підприємництва через розроблені ФРП програми підтримки бізнесу. Вказаний принцип забезпечує розподіл кредитних ризиків між банками, ФРП, охоплення програмами підтримки всіх областей за рахунок філіальної мережі банківських установ. Саме ФРП забезпечує впровадження програм підтримки, стимулювання розвитку бізнесу в Україні від імені уряду [13].

Відзначимо, що у Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва 28-2020-п від 06.02.2024 (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28) визначено базовий механізм державної допомоги суб'єктам господарювання через затверджені ФРП програми надання підтримки бізнесу. У Порядку 28-2020-п від 06.02.2024 сформований механізм стимулювання розвитку бізнесу через покращені умови кредитування окремих видів господарської діяльності. Механізм містить [9]:

- 1) цілі надання кредитів: інвестиційні, фінансування оборотного капіталу;
- 2) пріоритетні напрямки кредитування суб'єктів господарювання: фінансування сільськогосподарських товаровиробників, суб'єктів підприємництва у сфері переробної промисловості, у сфері енергетики; відбудова зруйнованих внаслідок війни основних засобів суб'єктів підприємництва; пролонгація діючих кредитів, наданих для фінансування оборотного капіталу;
- 3) максимальні суми кредитів, терміни кредитування;

4) інші умови (процентні ставки, критерії до підприємств для отримання допомоги, до уповноважених банків, лізингодавців, умови кредитного договору).

У програмах державної підтримки бізнесу в межах діяльності ФРП визначається механізм їх реалізації: мета; власне механізм реалізації, що включає види підтримки, суб'єкти надання та отримання підтримки, джерела фінансування, можливості додаткового фінансування; цілі (наприклад, цілі фінансування, кредитування, надання фінансового лізингу тощо); пріоритетні напрямки фінансування (зазвичай галузі або напрямки діяльності підприємства); обсяг, строк фінансування; терміни звернення за допомогою; інші умови, критерії надання державної допомоги.

Новою програмою стимулювання розвитку підприємництва є урядова Програма «Підтримка підприємств паливно-енергетичного комплексу», яка розроблена на основі Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва паливно-енергетичного комплексу № 627-2023-п від 19.09.2023 (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України (КМУ) від 19.06.2023 № 627) [12]. У Порядку № 627-2023-п від 19.09.2023 визначено критерії, умови, механізм надання фінансової державної підтримки суб'єктам господарювання різних форм власності у сфері виробництва електроенергії на теплоелектроцентралях, теплових електростанціях. Державна підтримка суб'єктам господарювання надається ФРП за рахунок коштів бюджету, виділених Міністерству енергетики, в формі здешевлення вартості кредитів як часткова компенсація процентних ставок за позиками. Державна підтримка відбувається на основі підписаного договору про співробітництво між банками та ФРП відповідно затвердженій формі. Крім того, надання державної підтримки може відбуватися поряд з підтримкою місцевих державних (військових) адміністрацій, органів місцевого самоврядування

через регіональні, місцеві програми відновлення, розвитку [12]. Остання передбачає фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів та відповідно Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [11]. Спільне надання державної підтримки передбачає укладення договору про співпрацю ФРП, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування з умовами виконання вказаних програм.

Відповідно до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва за договорами фінансового лізингу розроблено Урядову програму «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9%». ФРП відповідальний за реалізацію програми через уповноважених лізингодавців та банків. Основна мета Програми — зниження фактичних витрат суб'єктів малого, середнього та великого підприємництва (далі — МСВП) для сплати базової винагороди згідно з договорами фінансового лізингу, які пов'язані із веденням господарської діяльності. Механізм реалізації Програми передбачає надання державної підтримки в межах коштів державного бюджету, отриманих ФРП, як часткова компенсація ФРП винагороди згідно з договором фінансового лізингу. Така форма державної підтримки також не виключає фінансування суб'єктів господарювання за рахунок коштів місцевих бюджетів місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування згідно з регіональними, місцевими програмами розвитку МСП. Для спільної підтримки бізнесу ФРП укладає договір про співпрацю з місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування. В рамках Програми відбуватиметься фінансування проєктів МСВП за рахунок власних ресурсів уповноважених лізингодавців, банків, які будуть поєднуватись з компенсацією винагороди для забезпечення доступності цих ресурсів. Уповноважені лізингодавці, банки здійснюють відбір, оцінку кредитоспроможності суб'єктів господарювання, надають послуги фінансового лізингу за власними процедурами, правилами, фінансовими продуктами. Надання також підтримки надається для досягнення інвестиційних цілей: модернізації та/або придбання основних засобів суб'єктами підприємництва; придбання легкових та/або вантажних транспортних засобів, автобусів, залізничних вагонів для використання в виробничих, комерційних цілях; придбання нежитлової нерухомості з метою ведення господарської діяльності суб'єктом підприємництва без права її передачі в платне / безоплатне користування третім особам [9].

Станом на 1 лютого 2024 року на основі Програми «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9%» 327 суб'єктами господарювання подано 451 заявку на фінансування, укладено 476 договорів про фінансовий лізинг на загальну суму 2059,29 млн. грн. Відмітимо, що вказана сума фінансування за

угодами кумулятивна: з початку четвертого кварталу (грудня) 2021 року до січня 2024 року. Активне нарощування обсягів державної підтримки в рамках програми відбулося у грудні 2022 року — травні 2023 року. Прогнозна сума державної підтримки на 1 лютого 2024 року оцінена в розмірі 633,84 млн. грн. Найбільше коштів в рамках договорів отримали мікро підприємства (895,8 млн. грн.) та малі підприємства (843,9 млн. грн.). За галузями економіки найбільше коштів отримали підприємства аграрного сектору, транспорту та логістики, будівельної галузі [21].

ФРП розпочав активну реалізацію державної програми «Доступні кредити 5–7–9%», розробленої на основі «Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва» (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28) [9]. Основна мета Програми — це здешевлення вартості кредитування, пов'язаного з веденням господарської діяльності МСВП. Механізмом реалізації програми є державна підтримка, що надається Фондом шляхом виділення коштів з державного бюджету:

1) часткове субсидування відсоткових ставок за кредитами для МСП з боку ФГВФО. Ця форма підтримки може передбачати надання портфельних державних гарантій відповідно до «Порядку надання портфельних державних гарантій» (затвердженого Постановою КМУ від 14 липня 2021 р. № 723);

2) надання ФГВФО гарантій уповноваженим банкам для забезпечення виконання зобов'язань за кредитами, наданими підприємствам [4; 9].

Вказані види державної підтримки можуть здійснюватися разом з державною підтримкою на місцевому рівні за таким же механізмом як в рамках програми «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9%». В рамках Програми відбувається фінансування проєктів підприємств за рахунок кредитних ресурсів банків з поєднанням компенсації відсотків та гарантіями ФРП. Це значно розширює доступність фінансових ресурсів для бізнесу.

Станом на 26 лютого 2024 року сума кредитних договорів за програмою «Доступні кредити 5–7–9%» склала 278681,8 млн. грн. (з початку дії Програми, кумулятивно). За цілями фінансування найбільше кредитів видано для: інвестиційних цілей, антивоєнних заходів бізнесу (АТ «Ощадбанк» 10107 млн. грн., АТ «Приватбанк» 15404 млн. грн., ПУМБ 6693 млн. грн. тощо), антикризових заходів бізнесу, на поповнення обігових коштів, підтримку посівної аграрних підприємств, рефінансування. У структурі кредитного портфеля переважали підприємства таких галузей: сільське господарство (48%), торгівля (25%), промисловість (17%), послуги (7%), будівництво (2%) [22].

Проєкт «Підтримка МСП» реалізує Програму підтримки фінансування інвестиційних проєктів

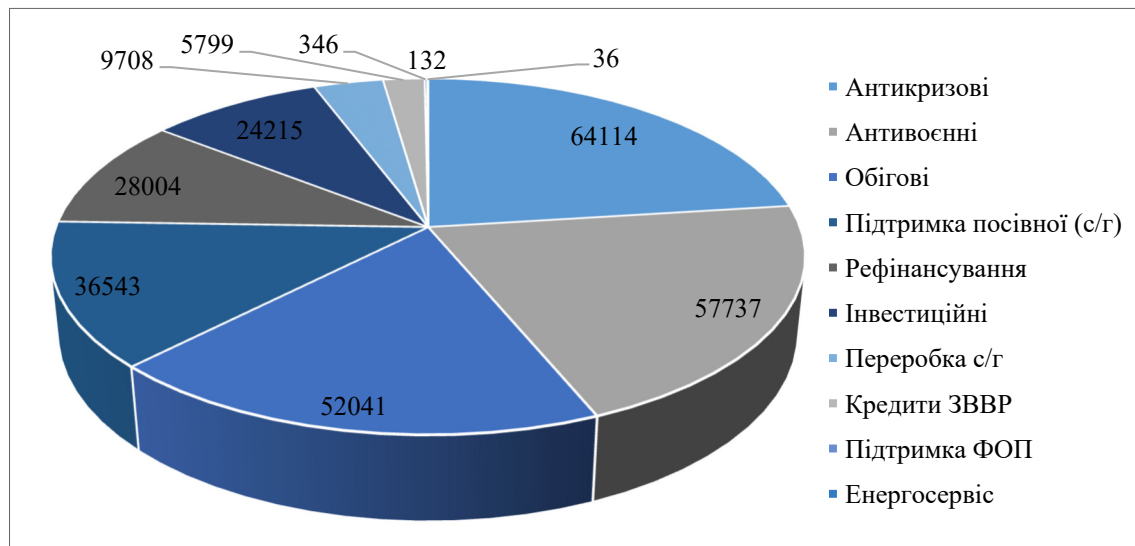

Рис. 1. Обсяг кредитних договорів за програмою «Доступні кредити 5–7–9%», з початку дії Програми, станом на 26 лютого 2024 року, млн. грн.

Джерело: побудовано автором за даними [22]

малих і середніх підприємств («Програма підтримки інвестицій МСП») для малих і середніх підприємств («МСП») у пріоритетних регіонах. Проект розроблено з метою фінансування інвестицій в основний та оборотний капітал МСП відповідно до Угоди про позику та грант, підписаної 29 грудня 2012 року між Кабінетом Міністрів України в особі Міністерства фінансів України, Кредитною установою для відбудови (KfW) та Фондом розвитку підприємництва (ЄБРР). Фінансова підтримка відбувається в національній валюті за рахунок компенсації валютних ризиків ФРП як кредитора за рахунок коштів Європейської Комісії, проект «Фінансування МСП у рамках Східного партнерства — Етап II», що надаються KfW. Основні напрямки фінансування — сфера сільського господарства, виробництва, готельно-ресторанний бізнес, кредитування проектів з енергоефективності з максимальним обсягом кредитування 500 тис. євро [15].

В межах діяльності ФРП відбувається реалізація Програми мікрокредитування ФОП, мікропідприємств, МСП для реалізації ними інвестиційних проектів, поповнення обігового капіталу з обсягами позики до 500 тис. євро [16].

Ще один механізм кредитування розроблений ФРП відповідно Програми з кредитування ММСП за пріоритетними галузями економіки, в рамках якої суб'єкти господарювання мають можливість отримати позику терміном 3, 6 років на суму до 250 тис. євро [14].

Зважаючи на те, що фінансування програм підтримки суб'єктів підприємництва відбувається за рахунок коштів державного бюджету, затвердженого на відповідний рік, проаналізуємо обсяги виділених фінансових ресурсів за окремими програмами.

У 2024 році з коштів Державного бюджету (спеціальний фонд) виділено 796 000,0 тис. грн. на підтримку фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції в рамках (код програми 2801500); 205 000,0 тис. грн. на фінансову підтримку сільгосптоваровиробників (код програми 2801580) (Міністерство аграрної політики та продовольства України). 1 000 000,0 тисяч гривень було виділено зі спеціального фонду Державного бюджету на часткову компенсацію вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва (код програми: 1201310, Міністерство економіки України). На Державне стимулювання створення індустріальних парків зі спеціального фонду державного бюджету виділено 1 000 000,0 тис. грн. (код програми: 1201340, Міністерство економіки України). Для надання грантів для створення або розвитку бізнесу з загального фонду державного бюджету виділено 1 370 000,0 тис. грн. (код програми: 1201350, Міністерство економіки України). З метою забезпечення державної підтримки реалізації інвестиційних проектів зі значними інвестиціями зі спеціального фонду планується здійснити фінансування в обсязі 3 000 000,0 тис. грн. (код програми: 1201360, Міністерство економіки України). Для підтримки внутрішнього попиту на вітчизняні товари та послуги виділено 3 000 000,0 тис. грн. (код програми: 1201430, Міністерство економіки України). На забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва (далі — ФРП) спрямовано 18 000 000,0 тис. грн. (код програми: 1201450, Міністерство економіки України) [10].

Таким чином, в державному бюджеті на 2024 рік закладено понад 40 млрд. грн. на програми допомоги бізнесу, стимулювання економіки. Крім цього, від початку повномасштабної війни

модернізована програма кредитування «5–7–9», здійснено її переорієнтацію на МСБ. В результаті, за програмою підприємці отримали понад 45 тисяч кредитів на загальну суму 182,6 млрд. грн. Для порівняння, у 2023 році завдяки інструменту державних гарантій на портфельній основі було видано 13,6 тисяч кредитів на 45 млрд. грн. [20].

Ще один напрямок державної підтримки розвитку бізнесу — грантова підтримка в межах програми «єРобота», в яку інвестовано 6,5 млрд. грн., половина з яких припадає на мікро гранти. На започаткування, розвиток власної справи 13,5 тис. підприємців отримали 3 млрд. грн., завдяки чому створено до 25 тис. робочих місць. Також близько 3,3 млрд. грн грантових коштів було спрямовано переробним підприємствам, що забезпечує збільшення частки доданої вартості в українській продукції, змінює структуру експорту [20].

Важливим компонентом механізму стимулювання розвитку бізнесу України є взаємодія державного та приватного секторів. Для налагодження ефективної комунікації уряд працює над ініціативами щодо розв’язання проблеми виїмки документів, арештів майна, необґрунтованих обшуків у підприємців. Активність бізнесу впливає на економічне відновлення, спроможність фінансувати сектор безпеки й оборони. З метою розвитку співпраці було підписано два укази про створення Всеукраїнської економічної платформи та Ради підприємців. Це комунікаційні платформи для

посилення взаємодії між державою та підприємцями та покращення бізнес-середовища.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В Україні сформований комплексний механізм стимулювання розвитку бізнесу на основі Національної стратегії до 2030 року, в якій окреслено основоположні цілі, орієнтири підтримки підприємництва (підприємницька культура; фінансова грамотність; кредитування, експорт; венчурне фінансування; інновації). У нормативно-правових актах закладено правові основи функціонування та організації механізму стимулювання розвитку бізнесу, визначено традиційні форми державної допомоги. Основним інститутом, що забезпечує підтримку суб’єктів господарювання України, є Фонд розвитку підприємництва, активізація діяльності якого розпочинається з початку повномасштабного вторгнення. ФРП працює за принципом фінансової установи «другого рівня», що сприяє кредитуванню підприємств за законодавчо визначеними пріоритетними напрямками. ФРП реалізовує ряд програм державної підтримки бізнесу в цілях покращення умов кредитування, фінансування яких відбувається за рахунок коштів державного бюджету. Зростання обсягів фінансових ресурсів, виділених на такі програми у 2022–2024 роках, свідчить про дієвість механізму стимулювання розвитку бізнесу в Україні. Подальші дослідження варто зосередити на інших стратегічних орієнтирів комплексний механізм стимулювання розвитку бізнесу.

Література

1. Балацька А. Сутність фінансового механізму розвитку малого та середнього бізнесу. *Економічний аналіз*. 2020. Вип. 30(1 (1)). С. 7–14.
2. Букреева Д. С. Удосконалення механізму розвитку малого бізнесу в Україні: податково-інтеграційний аспект. *Економічний простір*. 2016. Вип. 109. С. 85–97.
3. Держава інвестувала понад 6,5 млрд. грн у розвиток бізнесу в межах програми «єРобота». *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhava-investovala-ponad-65-mlrd-hrn-u-rozvytok-biznesu-v-mezhakh-prohramy-ierobota-denys-shmyhal> (дата звернення: 20.02.2024).
4. Інформація про програму «Доступні кредити 5–7–9%». *Фонд розвитку підприємництва: вебпортал*. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/> (дата звернення: 20.02.2024).
5. Квак С. А. Економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності промислових підприємств України: дис. ... к-та екон. наук: 08.00.03. *Львів*. 2020. 289 с.
6. Колісниченко П. Т. Принципи формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 12(1). С. 163–166.
7. Курепін В. М. Механізми стимулювання та мотиваційні пріоритети діяльності підприємств під час воєнного стану. *Миколаївський національний аграрний університет: збірник тез*. 2022. С. 355–357. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11721/1/355-357.pdf> (дата звернення: 20.02.2024).
8. Мельник Т. Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. Вип. 2(100). С. 3–11.
9. Про надання фінансової державної підтримки: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
10. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#top> (дата звернення: 20.02.2024).

11. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 07.09.2023 № 1555-VII. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
12. Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва паливно-енергетичного комплексу: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 червня 2023 р. № 627. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/627-2023-п#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
13. Про ФРП. Засади діяльності. *Фонд розвитку підприємництва: вебпортал*. URL: <https://bdf.gov.ua/pryntsypy-roboty/> (дата звернення: 20.02.2024).
14. Програма з кредитування ММСП України за пріоритетними галузевими напрямками. *Фонд розвитку підприємництва: вебпортал*. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-z-kredytuvannia-mm-sp-ukrainy-za-priorytetnymy-haluzevymy-napriamamy/> (дата звернення: 20.02.2024).
15. Програма з підтримки фінансування інвестиційних проектів малих та середніх підприємств за пріоритетними напрямками. *Фонд розвитку підприємництва: вебпортал*. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-z-pidtrymky-finansuvannia-investytsiynikh-proektiv-malykh-ta-serednikh-pidpriemstv-za-priorytetnymy-napriamamy/> (дата звернення: 20.02.2024).
16. Програма мікро кредитування. *Фонд розвитку підприємництва: вебпортал*. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-mikrokredytuvannya-2/> (дата звернення: 20.02.2024).
17. Проданова Л. В., Котляревський О. В. Дослідження мотиваційного механізму підприємницької діяльності як умови ефективного інкубування бізнесу в національній економіці. *Інтелект XXI*. 2017. Вип. 1. С. 96–103.
18. Реєстр державної допомоги станом на 01.02.2024. *Портал відкритих даних*. URL: <https://data.gov.ua/dataset/16fcf128-1a28-41d5-8081-3dffe68b397> (дата звернення: 20.02.2024).
19. Сиченко В. В., Мареніченко В. В. Механізми державного регулювання інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління*. 2015. Вип. 1. С. 52–57.
20. Уряд буде й надалі підтримувати український бізнес та запускати додаткові стимули для підприємців. *Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України*. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-uriad-bude-i-nadali-pidtrymuvaty-ukrainskyi-biznes-ta-zapuskaty-dodatkovy-stymuly-dlia-pidpriemtsiv> (дата звернення: 20.02.2024).
21. Щомісячна інформація про результати Державної програми «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9%» станом на 01.02.2024. *Фонд розвитку підприємництва: вебпортал*. URL: <https://bdf.gov.ua/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupnyy-finansovyy-lizynh-5-7-9/> (дата звернення: 20.02.2024).
22. Щотижнева інформація про результати Державної програми Доступні кредити 5–7–9 станом на 26–02–2024. *Фонд розвитку підприємництва: вебпортал*. URL: <https://bdf.gov.ua/publiczna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/> (дата звернення: 20.02.2024).

References

1. Balatska, A. (2020). Sutnist finansovoho mekhanizmu rozvytku maloho ta serednoho biznesu [The essence of the financial mechanism of small and medium-sized business development]. *Ekonomichnyi analiz — Economic analysis*, 30(1 (1)), 7–14 [in Ukrainian].
2. Bukreieva, D. S. (2016). Udoskonalennia mekhanizmu rozvytku maloho biznesu v Ukraini: podatkovy-intehratsiinyi aspekt [Improvement of the small business development mechanism in Ukraine: tax and integration aspect]. *Ekonomichnyi prostir — Economic space*, 109, 85–97 [in Ukrainian].
3. Derzhava investovala ponad 6,5 mlrd hrn u rozvytok biznesu v mezhakh prohramy yeRobota [The state invested more than UAH 6.5 billion in business development within the framework of the eRobota program]. *The only webportal of executive authorities of Ukraine*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhava-investovala-ponad-65-mlrd-hrn-u-rozvytok-biznesu-v-mezhakh-prohramy-ierobota-denys-shmyhal> [in Ukrainian].
4. Informatsiia pro prohramu “Dostupni kredyty 5–7–9%” [Information about the program “Available loans 5–7–9%”]. *Entrepreneurship Development Fund: webportal*. Retrieved from <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/> [in Ukrainian].
5. Kvak, S. A. (2020). Ekonomichnyi mekhanizm stymuliuvannia innovatsiinoi diialnosti promyslovykh pidpriemstv Ukrainy [The economic mechanism of stimulating innovative activity of industrial enterprises of Ukraine]. *Abstract of PhD in Economics dissertation*. Lviv [in Ukrainian].
6. Kolisnichenko, P. T. (2017). Pryntsypy formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv maloho ta serednoho biznesu [Principles of formation of the organizational and economic mechanism of ensuring the economic security of small and medium-sized enterprises]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo — Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy*, 12(1), 163–166 [in Ukrainian].
7. Kurepin, V. M. (2022). Mekhanizmy stymuliuvannia ta motyvatsiini priorytety diialnosti pidpriemstv pid chas voiennoho stanu [Incentive mechanisms and motivational priorities of enterprises during martial law]. *Mykolaiivskyi natsionalnyi ahrarnyi universytet: zbirnyk tez*. Retrieved from <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11721/1/355-357.pdf> [in Ukrainian].

8. Melnyk, T. Yu. (2022). Derzhavna pidtrymka ta stymuliuvannya rozvytku biznesu v Ukraini pid chas dii voiennoho stanu [State support and stimulation of business development in Ukraine during martial law]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannya — Economy, management and administration*, 2(100), 3–11 [in Ukrainian].
9. Pro nadannya finansovoyi derzhavnoyi pidtrymky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.01.2020 № 28 [On the provision of financial state support: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 24, 2020 No. 28]. *Zakon Ukrainy. Verkhovna Rady Ukrainy: ofitsiynyy vebportal — Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p#Text> [in Ukrainian].
10. Pro Derzhavnyy byudzheth Ukrainy na 2024 rik: Zakon Ukrainy vid 09.11.2023 № 3460-IX [On the State Budget of Ukraine for 2024: Law of Ukraine dated November 9, 2023 No. 3460-IX]. *Zakon Ukrainy. Verkhovna Rady Ukrainy: ofitsiynyy vebportal — Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#top> [in Ukrainian].
11. Pro derzhavnu dopomohu sub"yektam hospodaryuvannya: Zakon Ukrainy vid 07.09.2023 № 1555-VII [On state aid to business entities: Law of Ukraine dated September 7, 2023 No. 1555-VII]. (2014). *Zakon Ukrainy. Verkhovna Rady Ukrainy: ofitsiynyy vebportal — Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> [in Ukrainian].
12. Pro zatverdzhennya Poryadku nadannya finansovoyi derzhavnoyi pidtrymky sub"yektam pidpryyemnytstva palyvno-enerhetychnoho kompleksu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19 chervnya 2023 r. № 627 [On the approval of the Procedure for providing financial state support to business entities of the fuel and energy complex: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 19, 2023 No. 627]. *Zakon Ukrainy. Verkhovna Rady Ukrainy: ofitsiynyy vebportal — Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/627-2023-p#Text> [in Ukrainian].
13. Pro FRP. Zasady diialnosti [About the FRP. Principles of activity]. *Entrepreneurship Development Fund: webportal*. Retrieved from <https://bdf.gov.ua/pryntsyropy-roboty/> [in Ukrainian].
14. Prohrama z kredyтуvannya MMSP UKRAINY za priorytetnymy haluzevymy napriamkamy [Program for lending to MSMEs of Ukraine according to priority industry directions]. *Entrepreneurship Development Fund: webportal*. Retrieved from <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-z-kredyтуvannya-mmsp-ukrainy-za-priorytetnymy-haluzevymy-napriamamy/> [in Ukrainian].
15. Prohrama z pidtrymky finansuvannya investytsiynykh proektiv malykh ta serednikh pidpryyemstv za priorytetnymy napriamkamy [Program to support the financing of investment projects of small and medium-sized enterprises in priority areas]. *Entrepreneurship Development Fund: webportal*. Retrieved from <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-z-pidtrymky-finansuvannya-investytsiynykh-proektiv-malykh-ta-serednikh-pidpryyemstv-za-priorytetnymy-napriamamy/> [in Ukrainian].
16. Prohrama mikro kredyтуvannya [Micro lending program]. *Entrepreneurship Development Fund: webportal*. Retrieved from <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-mikrokredyтуvannya-2/> [in Ukrainian].
17. Prodanova, L. V., & Kotliarevskyi, O. V. (2017). Doslidzhennia motyvatsiinoho mekhanizmu pidpryyemnyskoi diialnosti yak umovy efektyvnoho inkubuvannya biznesu v natsionalnii ekonomitsi [Study of the motivational mechanism of entrepreneurial activity as a condition for effective business incubation in the national economy]. *Intelekt XXI—Intelligence XXI*, 1, 96–103 [in Ukrainian].
18. Reiestr derzhavnoi dopomohy stanom na 01.02.2024 [State aid register as of February 1, 2024]. *Open data portal*. Retrieved from <https://data.gov.ua/dataset/16fcf128-1a28-41d5-8081-3dffe68b397> [in Ukrainian].
19. Sychenko, V. V., & Marenichenko, V. V. (2015). Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання innovatsiinoho rozvytku maloho ta serednoho biznesu [Mechanisms of state regulation of innovative development of small and medium-sized businesses]. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Seriya: Derzhavne upravlinnia — Bulletin of the Academy of the Customs Service of Ukraine. Series: Public administration*, 1, 52–57 [in Ukrainian].
20. Uriad bude y nadali pidtrymuvaty ukraïnskyi biznes ta zapuskaty dodatkovy stymuly dlia pidpryyemtsiv [The government will continue to support Ukrainian business and launch additional incentives for entrepreneurs]. (2024). *The only webportal of executive authorities of Ukraine*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-urad-bude-i-nadali-pidtrymuvaty-ukraïnskyi-biznes-ta-zapuskaty-dodatkovy-stymuly-dlia-pidpryyemtsiv> [in Ukrainian].
21. Shchomisiachna informatsiia pro rezultaty Derzhavnoi prohramy “Dostupnyi finansovyi lizynh 5–7–9%” stanom na 01.02.2024 [Monthly information on the results of the State Program “Affordable Financial Leasing 5–7–9%” as of February 1, 2024]. *Entrepreneurship Development Fund: webportal*. Retrieved from <https://bdf.gov.ua/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupnyi-finansovyy-lizynh-5-7-9/> [in Ukrainian].
22. Shchotyzhneva informatsiia pro rezultaty Derzhavnoi prohramy Dostupni kredyty 5–7–9 stanom na 26–02–2024 [Weekly information on the results of the State program Available loans 5–7–9 as of 02–26–2024]. *Entrepreneurship Development Fund: webportal*. Retrieved from <https://bdf.gov.ua/publicna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/> [in Ukrainian].